

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.233 +347.65+347.77

Бельтюкова Є. М.,
здобувач кафедри права інтелектуальної власності і корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний нотаріус
Одеського міського нотаріального округу

ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА НАСТУПНИЦТВА ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

CONTRACT AS THE CAUSE OF SUCCESSION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Стаття присвячена дослідженню цивільно-правового договору як підстави для наступництва прав щодо об'єктів права інтелектуальної власності. Досліджуються запропоновані у цивілістичній доктрині підходи до визначення цивільно-правового договору. Проаналізовано наступництво об'єктів права інтелектуальної власності, яке відбувається на підставі цивільних договорів та виділено їх види.

Ключові слова: договір, наступництво, право інтелектуальної власності, договори про використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Статья посвящена исследованию гражданско-правового договора как основания для преемства прав относительно объектов права интеллектуальной собственности. Исследуются предложенные в цивилистической доктрине подходы определения гражданско-правового договора. Проанализировано преемство объектов права интеллектуальной собственности, происходящее на основании гражданских договоров, и выделены их виды.

Ключевые слова: договор, преемство, право интеллектуальной собственности, договора об использовании объектов права интеллектуальной собственности.

The article is devoted investigation of the civil law contract as the cause for the succession of rights to objects of intellectual property rights. Author analyses proposed in the civil doctrine approaches to the definition of a civil law contract. The succession of objects of intellectual property rights, which takes place on the basis of civil contracts, is analyzed and their types are distinguished.

Key words: contract, succession, intellectual property right, contracts for the use of intellectual property rights objects.

Постановка проблеми. Сьогодні інтелектуальна діяльність людини та її результати відіграють у нашій країні все більшу роль, і не тільки у духовній сфері, а також у матеріальному виробництві. Поряд із традиційними об'єктами майнового товарообігу з'явилися нові об'єкти власності та товарообігу – інтелектуальні продукти, які є результатом інтелектуальної діяльності людини.

Об'єкти права інтелектуальної власності стали одним з найбільш цінних товарів ринкового обороту, а договори щодо них – самою розповсюдженою підставою для наступництва прав інтелектуальної власності. Попри те, що обмеження щодо об'єктів права власності були зняті з моменту відновлення приватної власності та проголошення незалежності, а з моменту прийняття Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) минуло понад десять років, сьогоднішні реалії свідчать про недооцінку ролі та значення договору як підстави для виникнення прав та обов'язків його учасників. Вирішуючи спір, суди традиційно спираються на законодавство, а до аналізу договору повертаються тільки у випадках, коли законодавство не відповідає на спірні питання, що виникли між сторонами, та/або коли сторони починають наполягати на застосуванні умов договору при вирішенні спору. Така ситуація спостерігається щодо

більшості договорів, які можна визнати усталеними, та історія яких нараховує століття – купівля-продаж, міна, постачання тощо. У разі, якщо йдеться про розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності, то ситуація ще гірше, оскільки з врахуванням їх специфіки та традиційним використанням типових форм, договори щодо їх розпорядження втрачають ознаки індивідуального регулювання. Між тим, саме договори на розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності дозволяють отримати їх власникам максимальну вигоду та ефективно використати. Тому наш інтерес до наступництва прав на об'єкти інтелектуальної власності на підставі цивільного договору, який і обумовив доцільність проведення цього дослідження, є цілком логічним.

Метою статті є дослідження цивільного договору як підстави для наступництва об'єктів права інтелектуальної власності за цивільним правом України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття цивільного обігу та майнових прав, як його об'єктів, досліджувалась С. О. Сліпченко, І. В. Спасько-Фатеевою, С. І. Шимон, О. С. Яворською та іншими. Природу цивільно-правового договору досліджували у своїх працях О. В. Дзера, Т. В. Кашаніна, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, А. В. Луць, Р. А. Майданик, О. О. Первомайський, С. О. Погріб-

ний, С. О. Харитонов та інші. Також окремі аспекти наступництва майнових прав інтелектуальної власності досліджувались О. В. Басай, Т. М. Вахоневою, О. В. Кохановською, О. О. Підпригорою, О. І. Харитоновою, І. Є. Якубовським та ін.

Договірному регулюванню та його співвідношенню з законодавчим регулюванням за останні двадцять років було приділено значну увагу. Традиційно це питання розглядається у контексті реалізації принципу свободи договору [1, с. 38-49; 2, с. 30-50; 3, с. 32], де нормативною основою для визначення цього співвідношення стала ст. 6 ЦК України, яка передбачила право сторін укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

С.О. Погрібний звертає увагу на актуальність проблеми співвідношення індивідуального і нормативного регулювання договірних відносин. На його думку, вона пов'язана не тільки з дією такої загальної засади цивільного законодавства, як свобода договору та встановлення її меж, а й визначення місця договору у механізмі правового регулювання договірних відносин та його ролі у забезпеченні саморегулювання у цій сфері суспільних відносин. Нарешті, існування саморегулювання зумовлює необхідність встановлення моделей регулювання договірних відносин [4, с. 116-117].

Цивільно-правовий договір розглядається у цивілістиці як угода, як документ про фіксацію укладення угоди, як підстава виникнення правовідносин, як самі правовідносини, як форма, в якій відповідні правовідносини здійснюються [5, с. 210-212; 6, с. 12-29; 7].

Власне, такою була і є загальна тенденція оцінки сутності договору на пострадянському просторі, де цивілісти, визнаючи зростання регулюючої ролі договору, яка зближує його із законом і нормативними актами, звертали увагу на дві принципові властивості, що відрізняють договір від правової норми. Перша пов'язувалась з походженням правил поведінки: договір виражає волю сторін, а правовий акт – волю органу, який його видав. Друга розрізняє межі дії одного та іншого правил поведінки: договір розрахований на безпосереднє регулювання поведінки лише його сторін – для тих, хто не є його сторонами, він може створити права, але не обов'язки, тоді як нормативний акт створює у принципі загальне для всіх і кожного правило [8, с. 62].

З урахуванням розвитку цивілістичної доктрини висувались пропозиції щодо розгляду договору, який не передбачений нормами цивільного законодавства, як джерела права [4, с. 116-117; 9, с. 101-109; 10, с. 23-26]. Між тим, у контексті обраної нами проблематики, специфіка договору як підстави для наступництва прав щодо об'єктів права інтелектуальної власності обумовлюється самими об'єктами. Так, згідно зі ст. 420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності зокрема належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми,

відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

У літературі слушно було запропоновано виділяти немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Вказаний поділ проведений за критерієм функціонального призначення права, що визначається характером інтересів, які забезпечуються внаслідок здійснення цих прав [11, с. 230]. Специфіка виділених прав впливає на особливості відносин щодо розпорядження ними.

Легальне використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта.

Відповідно до ст. 1107 ЦК України розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів: 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) ліцензійний договір; 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Цей перелік не є вичерпним, оскільки законодавчо не можна передбачити все різноманіття договірних відносин у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, до інших договорів можна віднести: 1) договір між співавторами; 2) договір між співвласниками охоронного документа (патенту чи свідоцтва); 3) договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності; 4) договір про передачу ноу-хау; 5) договір щодо управління майновими правами автора або інших суб'єктів авторського права і суміжних прав; 6) договір про передачу права на отримання патенту тощо. Будь-яке недоговорне використання об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством розцінюється як порушення прав на цей об'єкт.

В.М. Крижна зазначала, що договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності [12, с. 621-622].

В обраному нами контексті дослідження виникає питання щодо обсягу прав, що можуть бути передані за договором з урахуванням особливості об'єктів права інтелектуальної власності, тобто питання про наступництво у цих правовідносинах. У літературі виділяють як договірні, так і позадоговірні підстави наступництва. До договірних підстав відносяться усі форми передачі виключних прав, які здійснюються за угодою сторін. В області виключних прав такі договори включають договір авторського замовлення, договір про відчуження патенту, дого-

вір комерційної концесії, ліцензійний договір тощо [13, с. 52]. Позадовірні ж підстави наступництва у сфері виключних прав передбачають якісно інші вольові відносини учасників процесу наступництва. Ці підстави включають наступні форми виникнення і реалізації наступництва: наступництво, що виникає внаслідок внесення виключних прав як вкладу у статутний капітал господарського товариства; перехід виключних прав внаслідок реорганізації юридичних осіб; наступництво, що виникає у рамках спадкоємства, а також мало розроблене, але все ж таке, що зайняло своє місце у законодавстві, наступництво, супроводжує акти приватизації державної або муніципальної власності.

Як видно з перелічених вище підстав, форми наступництва виключних прав дуже різноманітні, а їх правильна кваліфікація і регламентація відіграють важливу роль у сучасній підприємницькій діяльності, що усе більш включає у свій оборот об'єкти виключних прав [13, с. 53-54]. Договірні підстави виникнення наступництва у виключних правах є найбільш значущим джерелом наступництва, оскільки складають абсолютну більшість у загальному обсязі процесів наступництва виключних прав. Це обумовлено як науково-технічним прогресом, що спочатку передбачає активне створення і використання об'єктів виключних прав, так і тенденціями розвитку споживчих ринків, які сьогодні фактично неможливо уявити без постійно зростаючої кількості

товарних знаків і інших комерційних позначень, розвитку і просуванню яких часом приділяється більший інтерес, ніж виробництву і просуванню продуктів, які виробляються [13, с. 55].

Висновки. Цивільний договір є найбільш розповсюдженою підставою для здійснення наступництва щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності. Саме договір дозволяє найбільш повно узгодити інтереси власника та користувача об'єктом інтелектуальної власності, передбачивши особливості його використання конкретним суб'єктом. У зв'язку з цим, очевидною стає необхідність більш розгорнутого законодавчого регулювання усіх питань наступництва у виключних правах, ґрунтованого на чіткому і вірному розумінні законодавцем суті інституту наступництва, а також його комплексної реалізації у сфері виключних прав. Оскільки за усталеною класифікацією всі права на ці об'єкти поділяються на майнові та немайнові, за цивільними договорами передаються насамперед майнові права, у зв'язку з чим відбувається повне або часткове наступництво стосовно об'єктів прав інтелектуальної власності. Оскільки використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта, то від змісту договору і залежить обсяг прав, що набуває наступник власника об'єкту інтелектуальної власності, а тому і тип наступництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар Т. В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: загальні положення : [навчальний посібник] / Т. В. Боднар. – К. : Юстініан, 2007. – 280 с.
2. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві : [навчальний посібник] / А. В. Луць. – К. : Школа, 2004. – 160 с.
3. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності : [навчальний посібник] / В. В. Луць. – 2-е вид., перероб і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 576 с.
4. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : [монографія] / С. О. Погрібний. – К. : Правова єдність, 2009. – 304 с.
5. Прядко О. С. Щодо питання понятійної багатозначності договору / О. С. Прядко // Держава і право. – 2002. – Вип. 16. – С. 210-212.
6. Луць В. В. Договори у цивільному праві України : [навчальний посібник] / В. В. Луць, М. М. Великанова. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 264 с.
7. Договір як універсальна правова конструкція : [монографія] / [А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. – Х. : Право, 2012. – 432 с.
8. Харитонов Є. О. Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС : [навчальний посібник] / Є. О. Харитонов, І. В. Давидова ; за заг. ред. Є. О. Харитонова, К. Г. Некіт. – Одеса : Юридична література, 2017. – 308 с.
9. Прилуцький Р. Б. Договір та звичай як джерел господарського і цивільного права України / Р. Б. Прилуцький // Часопис Академії адвокатури України – № 17(4'2012). – С. 101-109
10. Дришлюк А. І. Место договора в системе источников гражданского права Украины / А. И. Дришлюк // «Leges et Vita». – Молдова. – № 7/3 (271). – 2014. – С. 23-26.
11. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : [монографія] / С. І. Шимон. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 664 с.
12. Цивільне право : [підручник] : у 2 т. / [В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.] ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 2. – 816 с.
13. Корнихин С. В. Преимущество в исключительных правах по российскому гражданскому законодательству : дисс. ... канд. юр. наук : 12.00.03 / С. В. Корнихин. – Москва, 2007. – 214 с.